

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора психологічних наук,
професора, члена-кореспондента Національної академії
педагогічних наук України**

**Соколової Ганни Борисівни на дисертаційну роботу
Дігтенко Марини Володимирівни «Психологічний супровід соціалізації
дітей з синдромом Дауна»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю
053 Психологія**

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена сучасними тенденціями розвитку інклюзивної освіти, утвердженням гуманістичних цінностей та необхідністю забезпечення повноцінної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. У сучасних умовах реформування системи освіти та соціальної підтримки особливої ваги набувають питання психологічного супроводу дітей із синдромом Дауна як однієї з найбільш поширених генетично зумовлених форм інтелектуальних порушень. Соціалізація таких дітей є складним і тривалим процесом, ефективність якого значною мірою залежить від своєчасної та системної психологічної підтримки. Водночас у сучасній психолого-педагогічній науці проблема психологічного супроводу соціалізації дітей із синдромом Дауна залишається недостатньо розробленою, оскільки більшість досліджень зосереджуються переважно на окремих аспектах розвитку дитини, не забезпечуючи цілісного підходу до організації супроводу.

Актуальність роботи посилюється необхідністю розроблення ефективних моделей психологічного супроводу, що враховують емоційні, пізнавальні та поведінкові особливості дітей із синдромом Дауна та забезпечують їхню успішну інтеграцію у соціальне середовище. Важливим є й те, що авторкою акцентовано увагу на ролі сімейного виховання та батьківського ставлення як одного з провідних чинників соціального розвитку дитини. У дослідженні переконливо доведено, що позитивний емоційний

клімат у родині, підтримка самостійності та узгодженість виховних впливів сприяють формуванню соціальної компетентності дітей із синдромом Дауна.

Безперечною перевагою дисертаційної роботи є її практична спрямованість. Авторкою не лише здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми, а й розроблено структурно-функціональну модель психологічного супроводу соціалізації дітей із синдромом Дауна, адаптовано психодіагностичний інструментарій, створено авторські анкети-опитувальники для батьків і фахівців, а також апробовано комплексну корекційно-розвиткову програму. Практична цінність дослідження полягає у можливості використання його результатів у діяльності психологів, спеціальних педагогів, логопедів, працівників інклюзивно-ресурсних центрів та батьків дітей із синдромом Дауна.

Актуальність теми підтверджується також недостатньою кількістю наукових досліджень, присвячених саме психологічному супроводу соціалізації дітей дошкільного віку із синдромом Дауна в умовах інклюзивного освітнього середовища. Запропонований у роботі комплексний підхід до організації психологічного супроводу сприяє підвищенню рівня емоційної стабільності, розвитку соціальних навичок, формуванню поведінкової саморегуляції та розширенню соціального досвіду дітей. Важливо, що результати експериментальної роботи підтверджують ефективність авторської корекційно-розвиткової програми та доцільність її впровадження у практику дошкільної та інклюзивної освіти.

Таким чином, дисертаційне дослідження М. В. Дігтенко є своєчасним, науково обґрунтованим, соціально значущим і практично затребуваним. Обрана тема відповідає сучасним тенденціям розвитку психологічної науки та спеціальної освіти, а отримані результати мають важливе значення для подальшого вдосконалення системи психологічного супроводу соціалізації дітей із синдромом Дауна.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертаційного дослідження є достатньо високим і забезпечується комплексним поєднанням

теоретичних, методологічних та емпіричних засад. Авторкою здійснено ґрунтовний аналіз наукових джерел, що дозволило визначити сучасні підходи до проблеми соціалізації дітей із синдромом Дауна та психологічного супроводу їх розвитку.

Наукові положення дисертації базуються на використанні системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, які відповідають меті й завданням дослідження. Обґрунтованість отриманих результатів підтверджується застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів дослідження, адекватних предмету та завданням роботи. Важливим підтвердженням достовірності висновків є використання адаптованого психодіагностичного інструментарію, авторських анкет-опитувальників, а також методів кількісної та якісної обробки емпіричних даних. Репрезентативність вибірки забезпечується залученням до експериментального дослідження дітей із синдромом Дауна, їхніх батьків та фахівців закладів дошкільної та інклюзивної освіти. Достовірність результатів підтверджена математико-статистичною обробкою даних із використанням t-критерію Ст'юдента та кореляційного аналізу Пірсона, що дало змогу встановити статистично значущі зміни показників соціалізації. Отримані результати, сформульовані висновки та практичні рекомендації є логічними, послідовними, науково аргументованими й повною мірою відповідають поставленій меті та завданням дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному розробленні та теоретичному обґрунтуванні програми психологічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку із синдромом Дауна.

Уперше створено структурно-функціональну модель соціалізації дітей із синдромом Дауна, яка інтегрує емоційний, пізнавальний і поведінковий компоненти як взаємопов'язані складники єдиного процесу соціального розвитку. Авторкою визначено зміст, функції, критерії та показники сформованості кожного компонента соціалізації, а також встановлено

системний взаємозв'язок між ними.

Наукову цінність становить розроблення й апробація комплексної корекційно-розвиткової програми психологічного супроводу, спрямованої на гармонізацію емоційної, когнітивної та поведінкової сфер дітей із синдромом Дауна.

Уперше створено авторський діагностичний інструментарій у вигляді анкет-опитувальників для батьків і фахівців, що забезпечує комплексне оцінювання процесу соціалізації та чинників його ефективності.

Удосконалено підходи до організації психологічного супроводу в умовах інклюзивного освітнього середовища шляхом інтеграції діагностичного, корекційно-розвиткового та консультативного напрямів роботи.

Подальшого розвитку набули наукові уявлення про роль сімейного середовища та батьківського ставлення як важливих чинників соціального розвитку дітей із синдромом Дауна.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні комплексної корекційно-розвиткової програми психологічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку із синдромом Дауна, яка може бути використана у практиці психологів, спеціальних педагогів, логопедів та інших фахівців інклюзивної освіти.

Важливе практичне значення мають авторські анкети-опитувальники для батьків і фахівців, що забезпечують комплексне оцінювання рівнів соціалізації дітей та моніторинг динаміки їхнього соціального розвитку. Запропоновані у роботі критерії, показники та рівні сформованості емоційного, пізнавального й поведінкового компонентів можуть бути використані для планування індивідуальних корекційно-розвиткових маршрутів дітей із синдромом Дауна. Результати дослідження сприяють удосконаленню організації психологічного супроводу в умовах інклюзивного освітнього середовища та підвищенню ефективності взаємодії фахівців і батьків.

Матеріали дисертації можуть бути використані у системі професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і психологічних кадрів, а також у розробленні навчально-методичного забезпечення для закладів вищої освіти.

Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам. Зміст дисертаційної роботи є логічно структурованим, послідовним і повною мірою відповідає меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура роботи є цілісною, а зміст кожного розділу взаємопов'язаний і спрямований на комплексне розкриття проблеми психологічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку з синдромом Дауна. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам до наукових праць такого рівня, а виклад матеріалу характеризується науковою аргументованістю, послідовністю та належним рівнем узагальнення результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади психологічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку з синдромом Дауна» - авторкою здійснено ґрунтовний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження. Розкрито сутність понять «соціалізація» та «психологічний супровід», визначено їх взаємозв'язок у контексті розвитку дітей із синдромом Дауна. Значну увагу приділено характеристиці психологічних особливостей соціального розвитку дітей зазначеної категорії, а також аналізу ролі батьківського ставлення як важливого чинника соціалізації. Теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель психологічного супроводу соціалізації, яка інтегрує емоційний, пізнавальний і поведінковий компоненти. Висновки до першого розділу є змістовними, логічними та відображають результати проведеного теоретичного аналізу.

У другому розділі «Емпіричне дослідження психологічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку з синдромом Дауна» представлено організацію та методичне забезпечення експериментального дослідження.

Авторкою детально охарактеризовано особливості діагностики емоційного, пізнавального та поведінкового компонентів соціалізації дітей із синдромом Дауна, а також здійснено аналіз батьківського ставлення як чинника соціального розвитку.

У роботі використано комплекс адаптованих психодіагностичних методик, методів спостереження, анкетування та статистичної обробки даних, що забезпечило достовірність отриманих результатів. Представлені результати емпіричного дослідження підтверджують необхідність системного психологічного супроводу та дозволяють визначити основні труднощі соціалізації дітей цієї категорії.

Висновки до другого розділу узагальнюють результати констатувального етапу експерименту та є підґрунтям для розроблення корекційно-розвиткової програми.

Третій розділ «Програма психологічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку з синдромом Дауна» присвячений обґрунтуванню, апробації та оцінці ефективності авторської корекційно-розвиткової програми.

У розділі висвітлено теоретичні засади програми, результати її впровадження та статистично підтверджено позитивну динаміку розвитку емоційного, пізнавального й поведінкового компонентів соціалізації дітей із синдромом Дауна.

Авторкою також розроблено методичні рекомендації для фахівців і батьків щодо організації психологічного супроводу соціалізації дітей зазначеної категорії.

Висновки до третього розділу підтверджують ефективність запропонованої програми та практичну значущість результатів дослідження.

Загалом зміст дисертації свідчить про високий рівень наукової підготовки здобувачки, самостійність виконаного дослідження та його вагоме теоретичне і практичне значення.

Повнота викладення результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях. Основні положення, результати та висновки

дисертаційного дослідження достатньо повно висвітлено у наукових публікаціях авторки.

У публікаціях відображено теоретичні засади психологічного супроводу соціалізації дітей із синдромом Дауна, результати емпіричного дослідження, особливості впливу батьківського ставлення на соціальний розвиток дітей, а також зміст і результати апробації корекційно-розвиткової програми.

Опубліковані праці охоплюють ключові аспекти дисертаційного дослідження та відображають логіку його виконання відповідно до поставлених мети й завдань.

Результати дослідження апробовано на науково-практичних конференціях, семінарах та інших наукових заходах, що свідчить про їх наукову актуальність і практичну значущість. Зміст публікацій відповідає основним положенням дисертації, а наведені у них результати є достатніми для підтвердження наукової новизни та достовірності проведеного дослідження.

Аналіз наукових праць здобувачки дає підстави стверджувати, що результати дисертаційної роботи належним чином пройшли апробацію у науковому середовищі та отримали відповідне висвітлення у фахових виданнях.

Зауваження та дискусійні питання. Позитивно оцінюючи наукову значущість, теоретичну обґрунтованість та практичну цінність дисертаційного дослідження Марини Володимирівни Дігтенко, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та дискусійні положення, які не знижують загальної високої оцінки роботи:

1. У першому розділі авторкою представлено ґрунтовний науково-теоретичний аналіз проблеми соціалізації та психологічного супроводу дітей дошкільного віку з синдромом Дауна. Водночас дисертаційне дослідження значно виграло б за умови більш розширеного аналізу зарубіжного досвіду організації психологічного супроводу та соціалізації дітей зазначеної категорії, зокрема сучасних моделей підтримки в умовах інклюзивної освіти.

2. Окреме зауваження стосується конкретизації вікових меж експериментальної групи. На наш погляд, доцільно було б більш детально обґрунтувати вибір саме дошкільного віку як сенситивного періоду для дослідження особливостей психологічного супроводу соціалізації дітей із синдромом Дауна та висвітлити його значення для подальшого соціального розвитку дитини.

3. На нашу думку, дослідження стало б більш змістовним за умови детальнішого висвітлення проблеми комунікативних і мовленнєвих порушень у дітей із синдромом Дауна, оскільки саме комунікація є одним із провідних механізмів соціалізації та суттєво впливає на ефективність міжособистісної взаємодії.

4. Певного узагальнення та уніфікації потребують окремі положення висновків до другого та третього розділів. На нашу думку, доцільно було б більш чітко акцентувати увагу на ключових результатах дослідження та їхній науково-практичній значущості.

Висновок. Дисертаційна робота є завершеним, самостійним і цілісним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретико-методологічному та практичному рівнях. У роботі розв'язано актуальне наукове завдання, що полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці системи психологічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку із синдромом Дауна. Отримані результати характеризуються науковою новизною, теоретичною значущістю та практичною цінністю, а сформульовані висновки є достатньо аргументованими й достовірними.

Викладене дає змогу зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження «Психологічний супровід соціалізації дітей з синдромом Дауна» є цілісною, завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне та практичне значення, повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи

про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами від 21.03.2022 р. №341, 19.05.2023 р., №502 від 03.05.2024 р. №507), а її авторка, Дігтенко Марина Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 - Психологія з галузі 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
директор навчально-наукового
інституту фізичної культури, спорту та
спеціальної освіти

Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Ганна СОКОЛОВА

